

Szekely János

Anyugati hadtest

-részlet-

Palinkás

A lovarda földjét vastag fűrészpor fedte.

Minden héten felszórták, anélkül, hogy a bent levőt valaha is kihordtak volna, úgyhogy idővel araszos réteg gyűlt fel belőle - a sarkokban meg vastagabb. Ezt a lovasok estere mindig irgalmatlanul feldúlták, összetaposták, televágtázták a patanyomok milliomm holdkráterével de a legénység reggelre ismét gondosan elegyengette; ünnepélyes alkalmakkor meg afféle naiv díszítést (kockákat, hullámvonalakat) is gereblyélt rája.

Nemcsak arra való volt, hogy halkká, kényelmessé tegye a lovak járását, s kímélje patájukat hanem hogy felitassa utánuk a szennyet. De ami sokáig szívja a mocskot, idővel maga is mocskká válik. A lovarda fűrészpora épp csak a legmelegebb nyári hónapokban száradt ki valamelyest, egyébként rétegesen, nyirkosan vöröslött, akar a filc, sápadt penészcsomókat vetett ki magából, s szúrós bűzt árasztott: hűgyszagot, verejtékszagot, trágyaszagot.

Most, tavasz jöttén, különös változás ment végbe a lovarda fűrészporán. Félig még nyirkos volt, de félig már száraz; éles határvonallal egy télies meg egy nyárias sarokra oszlott átlósan, aszerint, ahogy reggeltől estig végigsöpörte (vagy árnyékban hagyta) az ablakokon betűző, rézsútos tavaszi fény.

A lovak felsorakozva várták az évfolyamot.

Arcvonaltban, a fűrészpor árnyékos oldalán álltak, rövid száron, kettenként egy-egy lovász őrizetében, mint ahogy odatúl, az istállóban is kettenként gondozta őket egy-egy lovász. Unatkozva rágták a zablát, nagyokat sóhajtoztak a heveder szorításában, nyakukat messze kinyújtva próbáltak lazítani valamicskát a száron - ettől a huszárok megmegtántorodtak, s dühös zablarángatással utasították rendre fegyelmezetlen ápoltaikat.

Jó lovak voltak; parasztlóba oltott, nemes angol faj; Nóniusz ivadékai; tulajdonképpen félvérek mindannyian. Apáiktól szikár alkatot, ideges erőt, önuralmat, anyai részről télies bundát, szívós igénytelenséget örököltek. Szépek voltak a szürkék (kivált a karikás tomporú almásderesek) a rövid szőrű fényes feketék, de még a sárgák, a fekete sörényű vöröspejek is igazán remekek voltak. Fakó nem akadt köztük, így csak a sor végén álldogáló szürke herélt keltett némi ellenszenvet logó fejével, szennyesfehér

szőrét pettyező, apró, vörhenyes foltjaival.*

Ki nem ámult már egy-egy régi mesterség gazdag és plasztikus szókészletén? Pompásak ezek az ősi szakkifejezések, pontosak, szemléletesek, már-már tapinthatóak; megannyi szókép, megannyi telitalálat; keletkezésében, spontán működésében, mintegy in statu nascendi szemlélhetjük bennük a nyelvet. A sor végén álló idős heréltet a lovászmesterség ősi szaknyelve legyesszürkének mondta. Szürke volt, legyesszürke - s csakugyan mintha sokezernyi bögöly (vagy inkaibb vörösesbarna trágyalégy) lepte volna el véges-végig a szőrét; meg a pofáján, meg a szeme körül, meg a lába szárán is mindenütt megtelepedtek, undorítóan megszállták tetőtől talpig - az embernek szinte kedve támadt odamenni, és irgalmas szívvel elhessentetni őket.

A természet füttyül az esztétikára; bánja is ő, mit látunk mi benne rútnak vagy szépnek. Ez a nagydarab ló azonban mintha maga is szenvedett volna a színe miatt. Pedig magas marja, inas, erős lába, dőlt lapockája kiváló fajtára vallott; könnyen lehet, hogy a zászlóalj egész állományában ő volt a leggyorsabb, legnemesebb. Csakhogy ez sohasem derülhetett ki. Pálinkás - így hívták a nyomorultat - eleve lemondott arról, hogy veleszületett képességeit igénybe vegye, eszébe sem jutott teljesítményre törekedni, a könnyebb megoldást, lógást, lazsálást választotta mindannyiszor. Hasonlatképpen azt mondhatnók: minden élőben születésekor kigyúl egy lámpa (valamiféle belső tűz lobog benne), s ez kifejezésre is jut tekintetében. Nos, Pálinkás szemében réges-rég kialudt ez a fény. Csalódott volt, lusta volt, engedetlen volt, mindenestül hiányzott belőle a becsvágy (a lovaknak ez a legemberibb jellemvonása); éppen csak álldogálni volt hajlandó, álldogálni meg enni, azt is folyvást sunyítva, mogorván, rosszkedvűen.

Most társai között, nyereg alatt várta az évfolyamot. Mivel a sor végén állott, őt érte el legelőször a fűrészponton naponta végigvándorló, aranyos májusi napfény. A többiek árnyékba merültek, Pálinkás egymaga viszont szinte kigyúlt az ablakon behulló sugárnyaláiban. Sárgásfehéren izzott a szőre, rőtveres legyei élesen kirajzolódtak, csaknem életre keltek, már-mér zúgásukat is hallani vélte az ember. Úgy állott éppen, mintha lehajtott fővel, megadóan túrné, hogy tulajdon pettyei kiszívják a vérét, sőt bele is petézzenek. Vagy mintha a fűrészpont bűzös, vörhenyes szutyka fröccsent volna reá, úgy állott Pálinkás, tetőtől talpig beborítva fénybe és nyomorúságba.

Az évfolyam lépést tartva, zárt alakzatban kanyarodott fel a gesztenyesorból, amelynek levelei most áttetsző pirosan, enyvesen gubbasztottak az ágak hegyén: megannyi tojásból frissen előbujt madárfióka. Még be sem léptek a párás homályba, meg csak a lovarda alacsony kapuját nyitogatták, amikor Pálinkás gazdája már meg is látta lovat. Néma borzalom fogta el rögtön. Hiszen tudta, hogy így lesz (miért is ne lenne?), hiszen napok óta gyötörte a balsejtelem, s úgyszólván fel volt készülve rá, de most, mihelyt szemével kellett meggyőződnie arról, ami tudnivaló volt, csak annál inkább kétségbeesett. Nem várt egyebet. csakis ezt várta - mégis csalódott, hogy így lett „Itt van,

*Szürkének magyarul a fehér szőrű lovat nevezik, amelynek sötét a bőre. A fehér lónak a szőre is fehér - ilyesmi is előfordul de rendkívül ritkán

megint itt van, megint elővezették" - gondolta hideglelősen, s állandósult szorongása, amelyet oly kitartóan, akkora erőfeszítéssel igyekezett elfojtani, hogy idővel élete egyetlen valódi tartalma lett - ez a vad, állati szorongás egyszerre megint úrrá lett rajta.

Önáltató reménye s egyben titkos támasza belső küzdelmei közepette, hogy Pálinkást „talán mégsem vezetik ki”, nem volt egészen alaptalan. Előfordult már, az elmúlt fel év folyamán kétszer is megesett, hogy a szörnyeteg legyesszürkét odabent hagyták istállójában, ki tudja, miért, talán mert patkolni kellett. Fialat gazdája ilyenkor más lovat kapott, a fölöttük járó; második évfolyam allományából, s élete nagy ünnepei, felfedhetetlen órai közé sorolta ezeket az alkalmakat. Csupa derű volt ilyenkor a lovaglóóra, csupa orom cs felszabadultság. Cincérnek, a hóka keselynek, akit Pálinkás helyett lovagolt, lány ügetése, hosszú, kényelmes vágója volt, s ráadásul szívesen ugrott vágóba: szerette a mozgást. Igaz ugyan, hogy ügetés közben olykor váratlanul felvágta fejét, csontos búbjával keményen orron cserdítve lovasát (úgyhogy annak a könnye, a taknya is elfolyt), de hát mi volt ez Pálinkás rémtettei mellett.

A hamvas, lovaglósizmás fiatalember szinte gyerek még -, aki őszinte rémületet ezúttal is feszes, katonás viselkedésbe igyekezett bugyolálni, természetesen nemcsak a külseje miatt utálta lovát. Ennél sokkal rondábbal, egy vedlett fakóval, egy trágyás farú cigánygebével is szívesen megbékélt volna. Pálinkás azonban századszerte híres volt agyafűrt rémtetteiről. Nemcsak csúnya és lusta, hanem ráadásul rosszindulatú, alattomos, kedélytelen állatnak ismerte mindenki. Az ellenszenv, amelyet külsejével keltett, nemhogy töredelemre, hanem inkább afféle nyílt és féktelen kicsapongásra, züllött bosszúra bírta. Nem győzte eléggé kimutatni gyűlöletét az emberi nem iránt. Amilyen tunya volt álltában, éppoly hirtelen jött mozgásba, mihelyt valaki felült reá. Egyszerűen nem tűrt meg lovas a hátán. Ha olykor mégis emberére akadt, akit nem sikerült földhöz teremteti mindjárt legelső mozdulatával, hát azzal negyedórákat volt képes végigbokkolni: felágaskodni, kirúgni, újra felágaskodni, újra kirúgni, meg is csavarintva közben a törzsét, akár a vadlovak Texasban, amikor betörik őket. És sohasem hagyta abba; ha időnként meg is pihent, pár perc múlva biztosan előlről kezdte: betörhetetlennek bizonyult.

Hogy rúgott, az természetes, de azonfelül harapott is; a lovásznak, aki rendesen lovagolta, gondját viselte, csutakolta, itatta, etette, lila volt mindig a karja. Magát az istállómestert, akit háromnegyed órás küzdelem után egyszer szintén sikerült ledobnia, bosszúból meg is taposta. Minél jobb lovas volt valaki, annál jobban utálta; a legjobbakkal személyes haragot tartott. Ha hosszú száron vezették elő, vagy csak meg is sejtette, hogy a lovász figyelme kissé elaludt (és lazult valamicskét a szár), azonnal felágaskodott, s elülső patainak villámgyors kapáló mozdulatával igyekezett leütni az ilyeneket. Mihelyt aztán kitöltötte bosszúját, máris visszasüllyedt tunya közönyébe. Hiszen a többi lónak is akadtak hibái: Baku szinten leütötte néha lovászát; Vali csiklandós volt, majd hogy megőrült, úgy visított-nyerített, ha csak hozzá is értek; Regős bokkolt, rúgott; Ede harapott. De Pálinkásban együtt volt mindez. Akár a közismert falitábla, amely a tökéletesen beteg lovat mutatja be (egyetlen lovon ábrázolt minden

lehetséges lóbetegséget: csüdsömört, csánkpókot, rühöt, kehet), Pálinkás is egybegyűjtötte magában, s feltehető élvezettel gyakorolta a hátasló minden elképzelhető vétkét. Tökéletes az, amiben semmi hiba

nincs. De amiben minden hiba megvan, azt sem mondhatjuk másnak, mint tökéletesnek. Pálinkás pontosan ez az eset volt: tökéletesen szörnyű, és szörnyűségeen tökéletes.

Az évfolyam bevonult a tágas hodályba, s egykettőre felsorakozott a fűrészpor napfényes oldalán, szintén arcvonalban, szemközt a lovakkal. Pálinkás gazdája, aki a legalacsonyabb volt társai közt, s ezért szintén a sor végen állott, pontosan szembekerült a lovával. Kifelé feszes vigyázzban, de belül émelyegve-remegve, az elkövetkező pokolkin sorsszerű tudatában nézte a napfénybe dermedt Pálinkás logó fejét, szivárványló szemét, szeme körül a legyeket. Hiába, hát most, fél percen belül oda kell majd futnia hozzá (mégpedig lelkesen, mintha csak legforróbb vágya vezetné), fel kell majd ülnie és, s azután minden bizonnal haladéktalanul meghemperegnie a lovarda fűrészporában. Megszégyenülten, térdét, könyökét pallva fel kell majd tápáskodnia, ismét nyeregbe szállnia, megint meghemperegnie e így tovább, megállás nélkül, teljes két óra hosszat, nem hajtva az évfolyam vihogására, míg csak a gyomra is felfordul, az agya is elkábul bele. S meg szerencséje lesz, ha Pálinkás meg nem tapossa, le nem üti. Ez is előfordulhat (miért ne?), sőt minden bizonnal elő is fordul a második óra vége felé, amikor Pálinkás végleg kifogy a béketűrésből. Ezt kell majd tennie, nincs kibúvó, így történt eddig is, így történik ezután is; hozzá kell futnia, fel kell szállnia rá, akárhányszor is ledobja, összetöri, megalázza - hiszen az ő lova az.

„Enyém, enyém, hiába, ez az enyém” - ismételte magában, belezsibbadva a hasztalan bánatba, keserűségbe, holott nagyon jól tudta, hogy nem az övé a ló. Senki sem tarthatott extra lovat, a kincstáré volt valamennyi. Pálinkást a véletlen osztotta rá; huszonhét közül éppen ez jutott neki; istenem, milyen könnyen juthatott volna egy másik! Hiszen akar a jámbor Seprőshát, akár a pompásan ugró Újmajor is az övé lehetne, s akkor milyen más, milyen gyökeresen más volna a lovaglóóra - mennyivel könnyebb az élet!

Pálinkás pöttöm gazdája irigyen pillantott végig az árnyakban álldogáló szürkéken, feketéken, amelyek között egyedül az ő rondája-réme világított fénybe borulva. A legelső lovaglóóra emléke villant róluk eszébe. Ugyanígy állott az évfolyam akkor is a gőzölgő fűrészporon, szemközt a lovakkal, amelyekről ő bizony semmit sem tudott, akik közül egyet sem ismert, de meg azt sem sejtette, névsor szerint osztják-e ki őket vagy inkább nagyság szerint. Nem osztottak azok sem így, sem úgy; egyszerűen felcsattant a rövid vezényszó: „Lóhoz” - és társai maris futni, sőt rohanni kezdtek; egyenest húztak a célra, akár a méhek a kasok felé; egymást taszigálva tülekedve kapkodták ki a lovászok kezéből a szárat, foglalták le a lovakat. Ő is rohant természetesen, mivelhogy mindenki rohant, de határozott cél nélkül bizonytalanul, úgy hogy bármelyik lónál kötött ki az már le volt foglalva, már a szárat vetették a nyakába már a kengyelét igazították. Ő tehát tovább futott, tanácstalanul szaladgált ide-oda végül csüggedten vette tudomásul hogy hiába volt kezdetben ugyanannyi ló, ahány lovas, öneki mégsem jutott. Dehogynem! Amott, a

sor végén gazdátlan maradt egy szürke - erre az oktató figyelmeztette. Ő tehát odaszaladt, kifordította a kengyelt, s a lovasz segítségével nagy nehezen nyeregbe szállt. Honnan sejtette volna, hogy Pálinkás végleg az övé marad, s vele együtt heti háromszor két óra lidércnyomás szakad a nyakába? Most, amikor mindez emlékezetébe villant (még hozzá elevenen, a valóságnál is jelenvalóbban), arra kellett gondolnia, hogy talán nem is egészen véletlenül jutott neki ez a ló. Évfolyamtársai csaknem mind katonagyermek voltak, ambiciózus tisztek, altisztek szintoly ambiciózus magzatai, akiknek lehetett, sőt bizonyára volt is már némi fogalmuk a lovakról. Ezenfölül, ki tudja, talán a lovászokkal összebeszéltek – legalábbis megtudakolták, milyen ápoltság természetű, s választás esetén melyiknél tanácsos kikötni. Amennyire kiismerte az itteni viszonyokat, mindezt lehetségesnek, sőt valószínűnek látta; a mai eszével ő is pontosan így cselekedne. Annak idején azonban semmiről sejtelve sem volt. Úgy került a lovassághoz, gyanútlanul, történetesen, mivel nem tudott különbséget tenni a fegyvernemek közt, s mivel itt mutatkozott létszámhiány. A többiekben nemcsak a lóismeret, hanem nyilván a fegyvernemi öntudat is réges-rég kialakult már, mire sor került a lóválasztásra; ő meg csak annyit tudott, hogy katona akar lenni. Nem mintha arra valónak érezte volna magát, hanem mert nem érezte magát egyébre valónak. Sokirányú képességei voltak, sok minden érdekelte, de semmi sem különösképpen. „Legyünk tehát katonák” – döntötte el ötletszerűen, álmában sem sejtve, hogy vannak tűzerek, vannak műszakiak, huszárok, gyalogosok, de egyszerűen csak „katona” nincsen.

Igen, hat órajta kívül mindenkinek meglehetett már a kiszemelt lova, ezért húztak el mellette olyan céltudatosan, egyenesen. Ez az ő tétovasága, ez a sokoldalú semmire- s ugyanakkor mindenrevalósága (ami miatt katona is lett) - emiatt jutott neki lóban is a legutolsó, ez osztotta rá Pálinkást, nem a szerencse! Így kellett lennie, így is volt bizonyára. Akkor, a legelső lovaglórán, mihelyt felkapaszkodott a nyeregbe (s lassan a lovászok is eltávolodtak), egyszerre mintha megrándult volna alatta a ló, vagy tán csak a bőre, ő pedig szárnyra kelt, mintegy bakugrásban átrepült a feje fölött, s a fűrészporon találta magát. Legelőször még roppant könnyedén röppent alá, fel sem hengerült, pontosan a talpára pottyant, akár a macska. De azután, ahogy lovas becsvágya növekedni, ülése szilárdulni kezdett, Pálinkásnak is egyre nagyobb erőfeszítésébe került, hogy "leszórja" őt a nyeregből, és akkor már rémeseket, iszonyatosakat esett. Harmadik-negyedik alkalommal már arcán csúszva, bukfencezve túrta fel a lovarda fűrészporát, vagy nagy döndüléssel rézsút a palánkra zuhant, úgyhogy a lélegzete is elakadt, moccanni sem tudott jó ideig.

Fel kellett pattannia, ismét nyeregbe szállnia mindannyiszor s szótlanul túrnie a körbevágató évfolyam kárörömét. Ez volt a legrémesebb: ez a tudat, hogy nyíltan röhögik, amiért rossz lovas, és nyilvánvalóan nem állja meg köztük a helyét. Bármit megtett volna, hogy kiköszörülje a csorbát, lemossa a szégyent, annál inkább, mert közben átragadt rája a fegyvernemi öntudat is.

*A jó lovas katonának
Be jól megyen dolga. . .*

- énekelte menet közben teli torokkal, haza írott leveleiben pedig Balassa-sorokat idézgetett, amelyeket meg Jánosi tanár úr órain jegyzett meg fáradság nélkül:

*A jó szerecsen lovak
Alattok ugrálnak. .*

vagy pedig:

Ti is, rárószárnyon járó hamar lovak.

Ilyesmit énekelt, effélet idézgetett, miközben rettegett saját lovától, és hitvány lovasnak tudta magát! Bármit megtett volna, hogy szénáját rendbe tegye, de szénája hónapok múltán sem javult semmit, ellenkezőleg, napról napra rosszabbul állt. Mert minél jobban félt a lovától, az csak annál inkább ledobta, és minél inkább ledobta, ő csak annál jobban félt tőle. Félelme és Pálinkás rosszindulata egymásra talált. kölcsönösen táplálta egymást, s egyáltalán nem lehetett tudni, mindez meddig viselhető el, hová fajul.

Azt, hogy mennyire kitölti belső világát ez az átkozott szürke, akkor sejtette meg, amikor már álmodni is kezdett róla. Nem elég, hogy heti háromszor két órát gyötörte a lovardában (s ki tudja, még hányat a pénteki kivonuláson), ezentúl már az éjszakáit is igénybe vette. Pálinkást látta álmaiban, távolról, homályosan, s kimondhatatlan boldogság töltötte el, amiért ilyen messze van tőle. De a ló mind tisztábban látszott, egyre részletesebben, szabatosabban, s bármennyire vonakodott elismerni magában végül mégis tudomásul kellett vennie, hogy Pálinkás közeledik. Nem mintha megmozdult volna (lábai továbbra is mereven álltak), hanem csak növekedett.

Lassanként ritka sörényét, gyér üstökét is meg tudta már különböztetni, aztán meg a legeit is: *mintha csak ő közeledett volna lassan a lóhoz*. Nem értette magamagát, hogyan képes ilyesmit tenni, arrafelé menni, mi bírja rá, hogy Pálinkást megközelítse (hiszen olyan jó volt távol lenni tőle), ennek ellenére tovább is kitartóan iparkodott lova felé, az meg tovább is szemlátomást növekedett. Félprofilban állt, már teljes életnagyságban, épp csak a karját kellett volna kinyújtania, hogy meglapogassa. De növekedése ekkor sem állt meg. Mintha csak felfújták volna, akár a léggömböt akár a szappanbuborékot: már kétszeres, már háromszoros életnagyságban nézett vele farkaszemet; rugalmas ajkán ujjnyi vastag tapintószőrök meredeztek, elvásott, sárga fogsora ölesre tárult, amikor ráröhögött. S még ezek után is képes volt növekedni! Csak a szeme látszott már; óriási, vérerekkel befutott, gonosz szeme fehérje meg a pupillája, amely nem kerek volt, hanem elliptikus; erre tűzött rá a napfény, úgyhogy örvénylő, keringő fénykörök, színes szivárványok támadtak körülötte. Amikor Pálinkás szeme (teljes égbolttá növekedve) végül elpattant - az már az ébresztő kürtszava volt.

Máskor zöld erdőt látott álmában, szép szálaserdőt, amelynek lombját enyhén borzolta, fújta a szél. Nagy csend honolt benne, nyirkos, tömör árnyék, csak a szél zúgott

odafönt, csak nagy néha söpört végig az avaron egy-egy eltévedt sugárnyaláb. De egyszer csak mintha nesz támadt volna; távoli avarzörgés szüremlett át a lombuhogáhson; igen, határozottan hallotta már: lépések közeledtek, valami járt odabent. Minden érzékét megfeszítve figyelte, mi lehet az. Két derék fatörzs közül kisvártatva Pálinkás lépett élő; lomhán ballagott, bárgyún előrenyújtotta hosszú nyakát; és csúf volt, rettenetes volt, de gyönyörű lányalakot hozott a hátán, homloka közepén pedig pompás, csavaros szarvat viselt.

Idővel már alig tudott számot adni magának, mit álmodott róla, s mit élt át igazán, hiszen amit valóban átélt, az is éppolyan képtelenség volt, mint legvadabb álma. Minthogy ezután már kialudni sem tudta magát (fáradtan, törődötten ébredt mindannyiszor), álom és valóság mindinkább összefolyt tudatában. A kettő együtt egy világméretű, apokaliptikus lovat adott ki, egy gigászi rémlátomást, egy látókörét mindenestül kitöltő, szörnyű, legyesszürke gebét, amelynek halálát kívánta, mert félt tőle, félt félt, rettenetesen félt, s egész lelkiereje sem volt elegendő, hogy félelmén erőt vegyen.

Igaz, álmai közt akadt olyan is, amely rejtelmes, bensőséges légkörével napokra megbabonázta. Például Pálinkás mint unikornis, azzal a kedves, elfátyolozott lánnyal a hátán - nos. ez valóban varázslatos volt. Álmai hangulata bírta azután arra, hogy megpróbálja Pálinkást más szemmel nézni, ugyyszólván megérteni. Talán mindez csak a színe miatt van, talán a feléje sugárzó ellenszenv váltja ki benne a kölcsönösséget - tűnődött békülékenyen; tán csak a szakadatlan megtorlás, verés, szeretetlenség bírja erre a züllött bosszúra; így lesz, nem lehet másképp. „Ha ti úgy, én is úgy”, és „amilyen az adjonisten olyan a fogadjisten” - efféle szólásokat, közmondásokat tulajdonított mit sem sejtő lovának, s elkezdte látogatni őt, odafent az istállóban, ahogyan a többiek is meg-meglátogatták kedves lovukat.

Az az igazság, hogy nem bírta már elviselni az örökös félelmet, gyűlöletet, szeretete volna szeretni lovát, ahogy a többiek is szerették mindannyian Ezentúl tehát naponta tisztelgett nála, zsebében kockacukorral, serclivel, nagy darab komiszkenyerekkel, amelyeket előzőleg sóval is megszórt, hogy annál jobb ízük legyen - ezekkel próbálta lekenyerezni. Nehéz feladatnak bizonyult, de korántsem lehetetlennek. Pálinkás, aki élete során tökéletesen hozzászokott a bűnhődéshez, rúgáshoz, veréshez, s az égvilágon senkitől sem remélt már egyebet eleinte gyanakodva fogadta engesztelő áldozatát. Hogy semmit se rejtünk el különös viszonyukból: néhányszor bizony meg is harapta érte. De ő már nem rúgta hasba azonnal, ahogy igazságérzete, reflexei követelték, hanem melléje ült, a jászol szélére, akár egy tapasztalt orvos s félelemtől reszketve, de jóságosan paskolta simogatta, csillapította.

Nincs mit szépíteni: szeretetet koldult a lótól. A ló eleinte csodálkozott, talán nem is hitt benne egészen. De azután, hogy másodszor, harmadszor sem torolta meg alattomoságát, hanem mindannyiszor újra megvendégelte, Pálinkás lassan felengedett. Nem is a kenyér, a kockacukor oldotta fel görcsös gyűlölködését, hanem a megbocsátás, a büntetés elmaradása.

Miután eképpen kiengesztelődött, jóval ragaszkodóbbnak bizonyult, mint az istálló kedvencei, akik hozzászoktak a kényeztetéshez. Ezentúl elég volt belépnie az istállóba, a rút legyesszürke máris fülét helyezte, nyihogott, röhögött, hogy kifejezze szeretetét. Tréfásan, prűszkölve turkálta nadrágzsebét, mozgékony ajakkal próbálta kihalászni belőle a serclit, ami persze nem sikerült, de gazdája lopva segített neki, s ezen mindketten nevettek.

Mindezen közben pedig forró hullámokban öntötte el néha az érzés: mennyire utálja ezt a lovat! Ettől önmagát is megutálta, amiért mégis hízeleg neki, falhoz állítja, megcsalja szeretetében. Lelkiismeretlen kalandornak érezte magát, aki érzelmet hazudik, hogy kiváltsa a viszontérezelmet; agyafűrt képmutatónak, aki hideg tervszerűséggel hódítja meg áldozatát, miközben gyűlöleten kívül semmit sem érez iránta. Ebben azonban csalatkozott: színlelni sem lehet a világ végezetéig. Akivel sokáig úgy viselkedünk, mintha szeretnénk, azt idővel csakugyan szeretni kezdjük: a forma, minél üresebb, annál inkább szereti tartalommal kitölteni magát. Nemsokára ő is ámulva tapasztalta, hogy egyre szívesebben (és őszintébben) játszik, barátkozik, nevetgél együtt a lóval. Igen, jó ízüeket, nagyokat nevettek, sőt néha már búsultak is együtt - főleg lovarda után.

Mert Pálinkás, bármilyen szelíddé, sőt magakelletően kacérrá puhult egyébként, a lovardában továbbra is engesztelhetetlennek bizonyult. Itt aztán nem ismert pardont! A lehető legnagyobb megértésben váltak el este az istállósalmán, a lehető legjobb reménnyel látták viszont egymást reggel, a fűrészponton, de mihelyt felült reá, a ló azonnal bokkolni kezdett: domború háttal rúgott ki, ágaskodott, rúgott ki, ágaskodott ismét, közben a torzsát is megcsavarintva; elszántan, megveszekedetten, önműködően, mintha felhúzták volna; és sohasem hagyta abba; ha kellett, tíz percig, negyedóraig folytatta ezt, míg csak megszabadult lovasbtól.

„Mi ez, mi lehet ez, uramisten?” - töprengett agyát csikarva a csalódott fiatalember, de kérdésére nem jött felelet. Arra gondolt volna, hogy talán beteg a ló, csakhogy ennek ellent mondott egész megjelenése. Senki se képzelje ugyanis Pálinkást annak a zörgő csontú gebének, amivé gazdája álmaiban olykor átalakult. Ellenkezőleg: erőteljes, izmos, igen jól táplált állat volt, züllött munkakerülése miatt még tán kövérebb is a kívánatosnál. Csak rá kellett nézni, máris nyilvánvaló volt: ennek semmi baja, ez maga a csúnya egészség.

Akkor talán a kora miatt tiltakozik: talán nem bírja már a strapát. De először is Pálinkás - noha csakugyan réges-rég elhullatta már csikófogát - a lóélet végső határát egyelőre meg sem közelítette. Nem volt már fiatal, de igazán öreg sem volt még; ez kitűnt a nevéből is. A ménesek eléggé képtelen neveket adtak akkoriban csikaiknak, de ábécésorrendben más-más kezdőbetűvel jelölték minden évjáratot (Aladár, Baku, Cincér), úgyhogy neveltjeik korát már a névtábláról bárki leolvashatta. Pálinkás eszerint legfeljebb a tizennegyedik évét töltötte be. Különös viselkedésének oka - másodszor - azért sem lehetett az aggkori legyengülés, mert hiszen megvadult bokkolása közben tízszer-hússzor annyi energiát kellett bevetnie, mintha napi négy-öt órát békésen

körbeüget lovasával. Így bizony rövidebb, de sokkal intenzívebb strapáknak tette ki fogyó erejét.

„Mi ez, uramisten, mi lehet ez?” - töprengett hiába a kétségbeesett fiatalember, s néha, lovarda után, amikor melléje ült, hogy együtt búsuljanak kudarcukon, lovától is meg-megkérdezte ugyanezt. „mi bajod? Mondd meg: mi van veled? Szólalj meg, kedves.” A ló ilyenkor nekitámasztotta fejét, homlokát homlokára nyomta s csaknem sírt a megindulástól. Látni való volt: tulajdonképpen érti a kérdést, legalábbis érzelmi; töltetében nagyon jól érti, s ha beszélni tudna. felelne is rá, csak hogy mindhalálig némaságra ítéltetett. Nem szabad, nem lehet semmit mondania, csak a testével, csak a létevel kommunikálhat. Amit mivoltával mondhatott, azt régen megmondta, nyíltan, szabatosan elmagyarázta, világosabb beszéd, bár hogy igyekszik, nem telik tőle. Ezen még inkább elbúsult s ló is, a lovas is.

Most, hogy szemben állt a napfényben lángoló legyesszürkével, mindez egyetlen szempillantás alatt suhant végig agyán. Nem igaz, nem suhant végig, hanem együtt volt, jelen volt agyában: mindezt egyszerre *tudta*. Rettetésébe, utálatába, amelyet itt a lovardában mindig is érzett lóva iránt, belevegyült a szánalom, a szeretet is, amely az istállóban, meghitt együttléteik folyamán alakult ki, s ez még feszültebbé tette várakozását. Akárhogy is lesz, ő igyekszik majd kitartani, fent maradni a nyeregben, ennyit tehet, ennyi függ tőle; a többit pedig elviseli, ahogy eddig is elviselt mindent. Ezzel a beletörődő fatalizmussal szállt fel a lóra, amikor az oktató tiszt végre megérkezett.

Pálinkás pedig azonnal működni kezdett. Nagy lendülettel, gépiesen végezte szokott mutatványát; a többiek már régóta szabályosan körbeügettek, amikor ő még mindig a lovarda közepén bikkolt. Csak hogy ezúttal nem sikerült egykönnyen földhöz teremtenie lovasát. Tehát fokozta az ütemet, ágaskodott, kirúgott, dühöngött, ahogy még sohasem, napsütött fűrészpör felhőt vert maga köré, de a fiatalember elszántan állta a próbát. Összehirapta fogát, megkapaszkodott a nyeregben s elhatározta, hogy inkább hagyja kiszakadni az ujját, a combját, sem hogy társai örömeire ismét végigguruljon a fűrészpörön. Pálinkás tehát új figurákkal próbálkozott Elülső patáit messze előrevetette, farát magasba tolta, s így, orrával a porban próbálta lerázni magáról miközben nagyokat ugrott, olykor már csaknem szaltót vetett. Gazdája azonban (minthogy két alkalom kivételével mindig a legrosszabb lovat lovagolta), úgy látszik többet tanult, s idővel jobb lovassá lett vihogó társainál. Kapaszkodott teljes erejéből; amikor visszazötytyent a nyeregbe, ismét kiegyensúlyozta ülését, ismét térdtámaszt használt, keményen dolgozott szárral és combbal, küzdött egyszóval. s küzdelmét egyelőre siker koronázta. Igaz, nem a tudás, nem az ügyesség, inkább csak a konok kitartás küzdelme volt ez, s kívülről nézve sem lehetett valami épületes. Egy rettenetesen csúnya ló, aki tetőtől talpig tajtékba borulva őrzöng, bohócmutatványokat végez, s egy lovas, aki kétségbeesetten kapaszkodik, zötyög, hánykódik a hátán! Nem, semmiképp sem volt ez lélekemelő látvány, a fiatalember mégis annak érezte, mert most legelőször sikerült elérnie, hogy Pálinkás feladja a harcot, megpihenjen őrzöngésében, s legalább néhány pillanatra

besoroljon társai közé, akik ezalatt nyugodtan körbeügettek.

Persze résen volt ezután is, mert kedves lova bármikor újramezhetette, sőt tudta is róla, hogy váratlanul szeret támadni; egyik bevált fogása éppen a meglepetés. Ez akkor következett be, amikor az oktató vágatát vezényelt. A vágta ürügyén Pálinkás végevárhatlan s egyúttal kiülhetetlen apró ugrássorozatba, majd hirtelen fokozva a ritmust) ismét veszett bokkolásba fogott, mégpedig hatalmas. tért ölelő szökésekkel, balra húzva, féloldalasan; lovasa csak úgy lengett és lobogott rajta, csak úgy úszott utána, mint valami rongy. Egyáltalán nem érintette többé a nyeret, épp csak a körmével kapaszkodott. Már-már maga is hallani vélte a döngést, ahogy a palánknak csapódik, de a szerencse ezúttal is mellé szegődött. Amikor Pálinkás végső cselét vetette be, s oldalazó nyargalása után mellső lábait előre támasztva hirtelen lefékezett, őt a lendület helyére dobta: váratlanul ismét a nyeregbe találta magát. Ez nyilvánvalóan véletlenül történt, ő sem tulajdonította saját érdemének, mégis győztes örömmel töltötte el.

Akkor a ló olyasmit játszott meg, mintha másodszor is feladná a harcot: mintegy a többiek után iramodott. Sebes vágatában nyargalt a hosszú fal mentén, egészen elnyúlt a teste, "lovasa egyre közelebb érezte magához a földet", s előre látta, a sarokban történni fog valami. Elképzelhetetlen volt, hogy ezzel a sebességgel Pálinkás a rövid fal mellé tudjon kanyarodni. Úgy vélte, egyenest nekirohan majd a palánknak, s ott ismét lefékez; ez volt valószínű; fel is készült erre a cselre. De mégsem így történt. A ló, közvetlenül a sarok előtt igenis bedőlt a kanyarba, mélyen megdőlt, akár egy motorbicikli, patái oldalvást hányták a fűrészport, fel, egészen az ablakokig, s lovasa tisztán érezte, tudta, hogy most mindjárt valami jóvátehetetlen következik be. Lehetetlen, hogy a ló a kanyar után ki tudjon majd emelkedni ebből a szörnyű dőlésből. Megpróbálta szárral támogatni, súlypontját áthelyezve kiegyensúlyozni, de Pálinkás annál inkább bedőlt, izzadt oldalával mind közelebb került a földhöz, míg egyszer csak tényleg kicsúszott alóla mind a négy lába, s ő felbukfencezett a fűrészporon.

Így volt, ez történt: inkább elbukott, csak hogy vele együtt elbukjon lovasa is.

A döngő, velőt rázó bukás után Pálinkás gazdája arra eszmélt fel, hogy keserű nyel önti el ajkát, és szörnyű súly nyomja. Úgy látszik, alul került, ott feküdt hanyatt a fűrészporon, eleven hússal betemetve: derékig lova alatt. Pálinkás akkor tápázkodott fel. Ahhoz, hogy talpra ugorjon, bal első lábát épp a mellének, mellkasa legközepének kellett feszítenie. „Most tehát megtapos” - gondolta a szerencsétlen gyerekember, s noha nem volt reménye, gépiesen küzdött tovább. Két kézzel ragadta meg lova patáját, s megpróbálta leemelni melléről, eltolni oldalt, nehogy csakugyan rátámaszkodják, amikor talpra szökik. Pálinkás azonban nem értett ezzel egyet, patáját ismét visszaemelte szíve fölé. S már rá is nehezedett, már taposta is, úgyhogy bordái ropogtak, lélegzete elállt belé; attól kellett tartania, hogy egész mellkasa beszakad a kis területre koncentrált iszonyú súlytól. Ekkor követte el az egyetlen a végső hibát, amely emberi méltóságáért vívott küzdelmét hiábavaló s ráadásul nevetséges vergődéssé alacsonyította. A hibát, amely betetőzte gyalázatát. Hogy lovát is, társait is figyelmeztesse a veszélyre, amely

fenyegeti, s hogy végre-valahára szabad utat engedjen fél évig titkolt, szorongó kínjának is: hangosan jajgatni kezdett.

Ámulva hallotta tulajdon hangját, s rögtön tudta, hogy ez tilos, ez végzetes, ennek a kísértésnek a világ minden kincséért sem lett volna szabad engednie. De most már úgysis mindegy volt, most már úgysis odalett minden nehezen megőrzött látszat, hát csak azért is újra meg újra belekiáltott a lovarda tágasságába: „Jaj, jaj” és harmadszor is: „jaj”.

Kiáltását döbrent csend követte, azután nem is nagyon titkolt vihogást hallott - igen, ez logikus: tudta, hogy így lesz. De mintha Pálinkás is meghallotta volna a hangját: hatalmas, eres szemével egyenest az arcába nézett. És különös fény, valamiféle felismerés villant meg abban a kialudt szemben; a pata nyomása máris lazult valamicskét; Pálinkás pedig felugrott fektéből anélkül, hogy teljes súlyával mellére taposott volna. Hiába mondták neki később, hogy hasonló helyzetben minden ló ösztönösen megkíméli lovasát - ő, aki emlékezett, miként tiporta meg Pálinkás haragjában az istálló mestert, s arra a kozelről rámeredő szemre is sokáig emlékezett még, szentül hitte: lova őneki kivételesen, barátságuk jussán, mintegy személyesen kegyelmezett meg.

Az ezredorvos bordarepedést állapított meg, ami kellemetlen, de alapjában véve még szerencse is volt: enyhítette valamicskét a szégyent. A lovaglás sebesültjeit, mártírjait mindenkor különös megbecsülés övezte a lovassagnál. Semmi más nem semlegesíthette volna az évfolyam megvetését, amelyet kimondhatatlanul aljas * gyáva jajgatásával jogosan kiérdemelt. „Ha már a bordája is betört, nem csoda, hogy feljajdult tőle” - íme a hallgatólagosan kialakult közvélemény (mondhatni közkegyelem), amelynek folytán nem kellett azonnal elmenekülnie: megmaradhatott társai közt.

Mire kiírták a gyengélkedőből, s mellkasáról is lekerült a hatalmas keresztkötés - szóval mire ismét lóra ülhetett volna -, a fedett lovarda réges-rég üresen kongott, felgereblyélt fűrészporában ujjongó verébcapat fürdőzött reggeltől estig. A nagy nyári menetgyakorlat ideje jött el. Pálinkás gazdája a szakasz legvégén (de annál peckesebben) kanyarodott fel a teljes pompájában zöldellő gesztenyesorból, ezúttal már a nyitott lovarda felé, s noha tele torokkal énekelte, milyen jól megyen dolga, gyomra megint csupa émelygés, agya megint csupa kétségbeesés volt. Igen hét lejárt a boldog betegszabadság begyógyult az üdvözítő bordatörés. Most mindjárt, öt percen belül, ismét oda kell majd futnia a rettentő legyesszürkéhez, ismét felülnie rá, ismét küzdenie, elbuknia és így tovább - szóval kezdődik minden előlről. A nyitott lovardában azonban meglepetés várta: Pálinkás nem volt ott a menetgyakorlatra kivezényelt huszonhét ló közt. Cincér álldogált helyette, valahol az arcvonala közepe táján, Cincér, a kesely lábú, kedves kicsi kanca, aki épp csak lovasa orrát verte be néha feje búbjával.

A fiatalembert forró hála, kimondhatatlan megkönnyebbülés öntötte el. Alig hitt a szemének. Titkos reménye, egyetlen támasza belső küzdelmei közepette, hogy Pálinkást „egyszer talán mégsem vezetik ki”, íme, bevált, végre-valahára örömmel, nyugodtan, felszabadultan lovagolhat még hozzá éppen most, amikor egyfolytában két

napot kell majd nyeregben töltenie! Kétnapi szakadatlan vereségre készült fel Pálinkás hátán (illetve patája alatt) - úristen, micsoda iszonyú két nap lett volna! Most ehelyett kétnapi szakadatlan ünnepben lesz része. Könnyedén szállt fel Cincér hátára, s szintoly könnyedén enyhe combnyomással vezényelte ki lovát az arcvonalból, hogy besoroljon az induló menetoszlopba, a többi mögé.

Alig ügettek azonban néhány száz métert növekvő kukoricások, sárguló búzamezők közt, alig érkeztek fel a tölgyes alá (amelynek mélyén Pálinkás mint unikornis jelent meg egykor álmaiban), amikor társai remek látványosságra figyelmeztették. Nem messze tőlük, valamely vízmosás vagy talán mezei mélyút kökénnyel, galagonyával benőtt peremén szőke lovas viaskodott egyszerre két lóval: egy szürkével meg egy feketével. Saját lova, a háttas, fekete volt; vezető lova, a málhás, világosszürke. Rendhagyó módon ezúttal nem a jól táplált háttas, hanem a lőszeresrakaszoknál alaposan megpakolt málhás okozta a botrányt. Megmakacsolta magát, egyszerűen nem volt hajlandó továbbhaladni. Minél idegesebben rángatták előre, ő csak annál lustábban hátrált: örökké hátrált; kinyújtott nyakkal, megvetett lábbal, csaknem fenékre ülve vonszolta magával hátrafelé a feketét és lovasát. Igazi célja azonban láthatólag nem maga az ellenkezés volt - talán csak a málhától szeretett volna megszabadulni. Erre vallott, hogy néha megtorpant hátrálásban, és súlypontját előrevetve próbálta lerázni a hátára szíjazott rakaszokat.

Ilyenkor a bosszús fekete gyorsan megfordult s figyelmetlenségét kihasználva, többször is irgalmatlanul belerúgott.

A jelenetnek sehogy sem akart vége szakadni.

Némi rugdosódás után ismét egymással szemben állott a két ló, a szürke meg a fekete, s dühösen igyekeztek elhúzni egymást ellenkező irányba akár a csirkék, ha gilisztát lelnek. A lovas pedig, aki az egyetlen kapocs volt köztük, csaknem kettészakadt ebben a huzakodásban. Kitűnő lovas lehetett, ha eddig is nyeregben maradt, hiszen mindkét ló erőfeszítése az ő térdtámaszára nehezedett. Amíg lehetett, erőszakolta, vonszolta a málhást, mikor muszáj volt, ő engedett: karabélyá eközben hátáról mellére csúszott, leröpült a sapkája is. Látni való volt: inkább belehal, semhogy engedje földre rántani magát vagy kitépni kezéből a vezetőkszarát. Ám az is látni való volt: nem tarthat ki a végtelenségig, előbb-utóbb kapitulálnia kell.

Az évfolyam nagy élvezettel nézte a magányos lovas viaskodását. Jólesett látni, hogy náluk idősebb, rangosabb lovasok is pórul járhatnak, hiszen azok hárman (a szőke lovas meg a két ló) minden bizonnyal az előttük járó, harmadik évfolyamtól maradtak el. Kárörvendve találgatták, kicsoda az a pórul járt szőke lovas, és melyik lehet az a csökönyös szürke, aki most éppen kitol vele. „Pálinkás!” - hasított a felismerés a sokat szenvedett gyerekeemberbe, aki ezúttal kényelmes péholyból (Cincér nyergéből) figyelte a harcot. Ilyen messziről egyedül ő ismerhetett rá; el is fordult tőle azonnal szívében, s a szőke lovas pártjára állt. „Pálinkás, kétségtelenül; Pálinkás, természetesen!” Csak most, amikor másvalakit látott viaskodni vele, csakis most mérhette fel igazán, micsoda átoktól

szabadult meg! Úgy látszik, mégis jó volt valamire sz ő bordatörése, úgy látszik, a parancsnokság is belátta végre, hogy nem való hátnak ez a bitang. De hát, amint a mellékelt ábra mutatja, málhátnak sem való - nem való az semmire sem!

Annyira elkeseredett gyötrelmes múltja miatt, annyira megharagudott ismét régi lovára, hogy amikor a szőke lovas - türelme és ereje fogytán - lekanyarította nyakából karabélyát, s jobb eszköz híján azzal próbálta móresre tanítani, még szurkolt is neki, még biztatta is. „Üsd, vágd, nem apád”, és „csak a fejét, hogy meg ne sántuljon” - hagyta jóvá magában minden ütését; az pedig csakugyan ütötte-verte, puskatussal csépelte, vágta, ahol érte. válogatás nélkül, hol a farát, hol a fejét. Egyik kezével a karabély nyakát markolta, másikkal a vezetőszarat annál fogva húzta közel a hőkölő Pálinkást saját lovához vagy Pálinkáshoz saját lovát), s mihelyt elég közel volt, már oda is csapott neki. Úgy szabta, úgy vágta, úgy verte fáradhatatlanul, módszeresen, mintha csak őhelyette állott volna bosszút a féléves gyötrelmért. Igen, hát másnak kell bosszút állnia gyalázataért, ő maga gyenge volt erre. Már régen így kellett volna bánnia ezzel a köpedelemmel; már kezdettől fogva móresre kellett volna tanítania; mennyi szégyent, szorongást megtakaríthatott volna! Minél közelebb jutott a te9tt színhelyéhez, annál inkább behajszolta magát a dühös örömbé, hogy Pálinkás végre emberére akadt. Pillanatra sem szólalt meg benne semmiféle száanalom, sajnálkozás, vagy ha tán meg is szólalt, most már férfiasan elnémította. Annyira azonosult a bosszúálló szőke angyallal, annyira izmában érezte minden mozdulatát - „na még, na üsd csak, na üsd még” -, mintha csak ő maga dühöngött, vagdalkozott volna odafent.

Ekkor azonban különös dolog történt. A reszketve, nyihogva, csaknem sírva védekező Pálinkás hátrálás közben a vízmosás (vagy talán mezei mélyút) szélére ért, de mert tovább ütötték, ő is tovább hátrált; be a martot szegélyező bokrok közé, majd azokon is túl; s váratlanul a szakadékba zuhant. Farral esett be, át is fordult a hátán, úgyhogy irtózatos döngés, ropogás közepette, hanyatt érkezett le a mélybe. És ahogy megérkezett, úgy is maradt. Ott feküdt a hátára szíjazott rakaszokon, nem mozdult többé, nem próbált feltápáskodni, négy lába ernyedten meredt az égre. Szőke hóhéra áldozata, akit most, zuhantában, mégiscsak le rántott a nyeregből, szeppenten mászott le utána az agyagos marton, a szúrós kökények, galagonyák közt; pofacsontjánál, puha ál lánál fogva rázta, ébresztgette, de Pálinkás meg sem vonaglott.

Van a szellemnek bizonyos ökonómiaja: ami egyszer már megvan, azt nem kell még egyszer megcsinálni. Mihelyt a hanyatt heverő állattetem képét valaki egyszer már tökéletesen megfogalmazta, minékünk nem kell újra vesződnünk ezzel, egyszerűen ellophatjuk tőle - erre való az idézet. Nos, Pálinkás, akárcsak Baudelaire-nél a dög:

*Lábait ég felé rúgta, mint a céda ringyó,
s míg izzadt méreg járta át,
Cinikus és hanyag keccsel tárta ki ringó
kipárolgással telt hasát*

És ezen, a nyirkos, kínszenvedésben átizzadt, fehér hason máris legyenek nyüzsögtek. Sárga legyenek, vörhenyes, barna legyenek, türelmetlenül petézni vágyó legyenek, döglegyek, Pálincás saját legyenek, amelyeket születésétől fogva végzetszerűen magán viselt - ezek lepték el a hasát, de még az ágyékát, még a hónalját, meg a szügyét is; ezrivel, seregestül telepedtek szőrére, úgyhogy szinte a zúgásukat is hallani vélte az ember.

Tisztán láthatta mindezt, mert az évfolyam pontosan Pálincás mellett lovagolt el. Még fel is kellett kerülniük miatta a vízmosás peremére, annyira eltorlaszolta az utat.

Különös eset volt, nagy szenzáció; a század történetében ilyesmi még sohasem fordult elő. Hogy valaki egy makacskodó vezető lovat menetgyakorlat közben, egymaga verjen agyon! Csodálattal vegyes iszonyattal gondoltak a szőke harmadévesre, aki ezt a hőstettet, ezt a gagszást végrehajtotta, s most már azon tanakodtak, menesztik-e a lovasságtól, vagy enyhébben büntetik érte.

Nem büntették sehogyan. Két nap múlva, amikor a pompásan sikerült menetgyakorlatról, az erdőn, mezőkön, távoli ködös völgyeken átvezető szép lovaglásból hazaértek, az a hír fogadta őket, hogy az állatorvos időközben felboncolta Pálincás tetemét. Irtózatos, amit talált benne! Igen, friss zúzódásokat is, kétségtelenül, a fején meg a farán, de ezeket játszva kiheverte volna; a halál oka nem a verés volt. Hanem egy létfontosságú artériának helyi tágulata, a mellkasában megbúvó aneurizma, amely most, valamely hirtelen vérnyomás-növekedés következtében egyszerre kirepedt, mondhatni szétpukkant, s egy szívlövés gyorsaságával végzett vele. Nem tudni, így történt-e igazából, vagy csak a szőke lovast mentette eképpen az orvos – a látletben mindenesetre ez állt. Biztos azonban, hogy a boncolás során egyebek is kiderültek. Például a törés a gerincén; a rejtett, talán csikókorból származó, régi törés; a tizedik csigolya lepattant, elvándorolt, betokosodott tövisnyúlványa, amely nem járt ugyan külső tünetekkel, viszont elmondhatatlan kínokat okozott a nyomorult lónak, valahányszor felültek rá (vagy bárhogyan is megterhelték a hátát). Ez volt a kulcsa lényének, viselkedésének, egész tébolyának; ez volt, amit olyan elszántan próbált, de sehogy sem tudott kimondani. Nyugodtan használható lett volna bármi egyéb, vígan húzhatott volna ekét, kocsit, szekeret; ehelyett örökké lovagolni akarták; mindig a hátát, csakis a hátát vették igénybe, holott soha felnyergelni sem lett volna szabad. Pálincástól valami olyasmit követeltek, ami fáj neki, amivel sehogy sem érthetett egyet. Teljes életében arra kényszerítették, amire sosem volt képes.

Hajdani gazdáját, az apró, hamvas arcú fiatalembert izzó büntudat töltötte el, amikor minderről tudomást szerzett. Emlékezett még lova kihunyt szemére, nyögéseire, istállóbeli kedvességére, lovardabeli tiltakozására – hiszen mindez roppant világos beszéd volt, világosabb már nem is lehetett! Csakhogy ő semmit sem értett belőle. Jól emlékezett még arra is, mennyire szurkolt ő akkor a szőke lovasnak, hogy üsse, verje, hogy álljon helyette bosszút a féléves gyötremért; emlékezett, mennyire azonosult ő akkor Pálincás megkínzójával, sőt azelőtt is hányszor kívánta halálát. Ezért

most kissé gyilkosnak tudta magát. Felballagott a gesztenyesoron, belépett az istállóba, s a zabot hersegető lovak kis neszein, dobogásain át szinte a fülével hallotta újra a csúf legyesszürke bizalmas röhögését. Leült a jászol szélére, mint régen, amikor félelemtől reszketve, de türelmesen (tapasztalt orvos módjára) nyugtatta, lapogatta, hogy megnyerje szeretetét, onnét bámulta lova üres állását. Gondosan kisépérték, ropogós búzaszalmával hintették fel az állást, a névtáblát is leszedték már róla, a jászlat is kiürítették. Minden tiszta volt, szép volt; készen volt minden, hogy az új lakót befogadja; mintha sohasem álldogált volna ott senki. Csak a jászol meg az állást határoló két ostorrúd fényes, kicsiszolt felülete, csak a viaszossárgán csillogó gerendák emlékeztettek még Pálinkásra – azokhoz dörgölözött, azokat csiszolta fényesre valamikor. Ennyi maradt utána, a gerendák fénye, semmi egyéb. Meg tán a sajgó hiányérzet hajdani lovasában, hogy volt egykor, de nincs már; volt, de többé sohasem lesz. Meg az emlék: rútságának, ragaszkodásának emléke és igen, bűneié is, amelyek voltaképpen csak szenvedései voltak. Hosszan, mintegy önmagába nézve szemlélte mindezt a jászol szélén gubbasztó fiatalember, s szánalmában, felbuzdulásában valami különöset szeretett volna cselekedni, valami engesztelőt, hogy jóvátegye mindazt, ami alapjában véve persze jóvátehetetlen. Emléket szeretett volna állítani kedves lovának, hogy maradjon fenn legalább a neve, a híre. Minden született élő, minden ember és állat közül leginkább öneki maradjon fent a neve, mert sokat és sokféleképpen szenvednek mindannyian, amíg élnek, de úgy és annyit, mint ez a szerencsétlen ló, talán egyetlen egy sem. Ezt akarta, ilyesmit szeretett volna a megrendült fiatalember, s képesnek is hitte magát, de hogy miképpen láthatna hozzá, arról még sejtelve sem volt.